

суспільстві він виконує роль етнокультурного коду, що сприяє збереженню національної самобутності українців.

Євген Нагребельний (Тернопіль) **МІГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В УКРАЇНІ У XXI СТОЛІТТІ: ПРИЧИНИ, ТЕНДЕНЦІЇ, НАСЛІДКИ**

Міграційні процеси становлять одну з найважливіших характеристик соціально-економічного розвитку сучасної України. Трансформації, що відбуваються в міграційній сфері упродовж XXI століття, справляють глибокий вплив на демографічну ситуацію, структуру ринку праці та загальний цивілізаційний потенціал української держави. Системний відтік громадян за кордон, особливо талановитої й активної молоді, загрожує погіршенням демографічної ситуації та втратою людського капіталу. Дослідженню міграційних процесів присвятили свої праці провідні українські науковці, зокрема Е. Лібанова, О. Малиновська, І. Прибиткова, С. Пирожков, О. Хомра та інші, чії роботи формують теоретичну базу для розуміння міграційних трансформацій в Україні.

У розвитку міграційних процесів України протягом XX-XXI століть можна виділити п'ять хвиль, які частково перетинаються. Особливу увагу заслуговує період після здобуття незалежності у 1991 році, коли міграційні процеси набули нових рис і масштабів. У перші роки незалежності спостерігався феномен позитивного міграційного сальдо, коли приплив населення перекривав природний убуток і забезпечив зростання чисельності населення майже на 300 тисяч осіб. Проте вже з середини 1990-х років вектор міграційних потоків змінився, і Україна перетворилася на країну-донора людських ресурсів.

Трудова міграція населення України у XXI столітті виконує роль каталізатора міграційних процесів та відтоку найбільш активної частини населення у пошуках гідних заробітків за кордоном. Дослідники виділяють три хвилі зовнішніх трудових міграцій у другій половині XX століття та на початку XXI століття: до 1990-х років виїжджала переважно культурна та інтелектуальна еліта; у 1990-1995 роках спостерігався відтік кваліфікованих і досвідчених фахівців з розширенням географії виїзду; починаючи з 1995 року виїзд за кордон став масовим явищем, охопивши працівників різної кваліфікації.

За даними Міжнародної організації з міграції, кожен другий молодий українець віком від 20 до 35 років виявляє бажання емігрувати з України. У 2015 році в країнах Європейського Союзу нараховувалось 905,2 тисячі українців. Заміщення політичних та етнічних чинників міграції економічними стало визначальною характеристикою міграційних потоків початку XXI століття. Як зазначає Е.М. Лібанова, для багатьох людей міграція набула характеру стратегії виживання, а географія переїздів поступово зміщувалася з єдино можливого в радянські часи східного напрямку на західний, до європейських країн.

Економічні чинники є головною складовою міграцій у світі, оскільки люди мігрують з метою отримання більших заробітків. Проте міграційні процеси породжуються не лише економічними факторами, а й відсутністю достатніх можливостей для забезпечення гідного рівня життя, функціональною кризою суспільних інституцій. Особливо потужними у сучасному світі є міграції, породжені війнами, збройними конфліктами, екологічними та техногенними катастрофами.

Поряд із зовнішньою трудовою міграцією значну роль відіграють внутрішні міграційні процеси. Освітня міграція становить важливий компонент внутрішньої мобільності населення. За оцінками Міністерства освіти і науки України, у 2019/2020 навчальному році з-поміж 1,27 мільйона студентів близько половини потребували місць у гуртожитках, що свідчить про їхній приїзд на навчання з інших населених пунктів. Маятникова міграція також залишається активною: до Києва щодня приїжджає близько 380 тисяч мешканців області, до Львова – 180 тисяч, до Харкова – 134 тисячі.

Повномасштабна російська агресія, розпочата 24 лютого 2022 р., кардинально трансформувала міграційні процеси в Україні. За офіційними даними, з початку активної фази воєнної агресії кількість населення України зменшилася на 6,7 мільйонів осіб, а негативне сальдо міграції в 2022 році досягло безпрецедентних показників. Станом на листопад 2022 року понад 7,8 мільйона українських біженців були змушені залишити Україну, майже 4,7 мільйона з них отримали тимчасовий захист. Обсяги міграції перевищили всі показники за період незалежності України з 1991 року.

Згідно з дослідженням Міжнародної організації з міграції, проведеним у березні 2022 року, майже 6,48 мільйонів людей стали внутрішньо переміщеними особами через прямий результат війни. Внутрішні переміщення населення охопили близько 8 мільйонів осіб. За даними Громадянської мережі ОПОРА, за кордоном через війну перебуває близько 20 відсотків наявного населення України станом на 24 лютого 2022 р. Дослідження показують, що українці починають інтегруватися в суспільства країн перебування, проте значна частина опитаних висловлює наміри повернутися після завершення війни.

Міграційні процеси справляють глибокий вплив на демографічну ситуацію в Україні. Зменшення населення внаслідок еміграції вказує на сукупність несприятливих умов всередині країни, які виштовхують населення в міжнародні міграційні процеси. Як зазначає Е.М. Лібанова, за оптимістичними сценаріями населення України може скоротитися до 35 мільйонів осіб, що становить екзистенційний виклик для держави. Негативним явищем для України є феномен «відпливу мізків», коли країну залишають висококваліфіковані фахівці, науковці та представники культурної еліти.

Міграційні процеси мають амбівалентний вплив на економіку України. З одного боку, грошові перекази трудових мігрантів становлять значну частку надходжень до країни і частково компенсують втрати від відтоку робочої сили. З іншого боку, втрата кваліфікованих працівників призводить до дисбалансу на ринку праці, ослаблення макроекономічної стабільності та виникнення тенденції до спаду темпів економічного зростання. Внутрішня трудова міграція, особливо зі східних регіонів України після 2014 року, спричинила колапс у роботі місцевих підприємств та послабила економічну рівновагу країни.

Державне регулювання міграційних процесів є відносно новим явищем для України. Як зазначають дослідники, проблема полягає в необхідності розробки стратегії перспективної міграційної політики. Міграційні процеси є вагомим фактором впливу на демографічну ситуацію та формування національного і регіональних ринків праці, тому держава повинна чітко визначити свою міграційну політику.

У 2019 році була підготовлена фундаментальна доповідь Національної академії наук України «Українське суспільство: міграційний вимір», де представники різних наук різнобічно проаналізували міграційну ситуацію в

Україні, стан та перспективи державного управління міграційними процесами. Виклики, пов'язані з міграцією, простежуються в демографічній, соціально-економічній, культурній та психологічній сферах, а втрати не компенсуються заробленими українцями за кордоном грошима.

Одним із ключових питань на сучасному етапі є політична реінтеграція громадян України, які знайшли тимчасовий притулок за кордоном. Міжнародна спільнота, приймаючі країни та український уряд мають створити політики щодо інтеграції українців до стратегії відбудови України. Е.М. Лібанова наголошує, що Україні не варто зупиняти чи обмежувати міграцію, оскільки це ключовий канал обміну технологіями, культурними надбаннями та новим мисленням, проте необхідно робити акцент на тому, щоб трудова міграція не перетворювалася на стаціонарну. За прогнозами експертів, для компенсації демографічних втрат Україні необхідно буде залучати мінімум 300 тисяч мігрантів щороку.

Отже, міграційні процеси в Україні у XXI столітті характеризуються складною динамікою та багатовекторністю потоків. Економічні чинники залишаються домінуючими мотивами міграції, проте їх посилюють структурні проблеми функціонування суспільних інституцій, а з 2022 року – катастрофічні наслідки повномасштабної війни. Негативні наслідки масової еміграції для демографічної ситуації, економічного розвитку та людського капіталу України вимагають розробки комплексної державної міграційної політики, спрямованої на стимулювання повернення мігрантів, інтеграцію внутрішньо переміщених осіб та створення умов для гідного життя в межах країни.

Вадим Шелест (Кременець)

КВЕСТ-ТЕХНОЛОГІЇ ЯК СУЧАСНА ІННОВАЦІЙНА ФОРМА НА ЗАНЯТТЯХ З ПОЗАКЛАСНОЇ ІСТОРИКО-КРАЄЗНАВЧОЇ РОБОТИ З УЧНЯМИ

Сучасна освіта перебуває у процесі постійного оновлення, що зумовлює необхідність впровадження новітніх педагогічних технологій, здатних підвищити інтерес учнів ЗЗСО до навчання та сприяти глибокому засвоєнню знань. Однією з таких інноваційних форм є квест-технології, які поєднують у собі елементи гри, дослідницької діяльності та інтерактивного навчання.

Водночас варто наголосити на тому, що позакласна історико-краєзнавча робота є невід'ємним елементом освітнього процесу, оскільки вона сприяє розвитку в учнів пізнавального та навчального інтересу до історії рідного краю, формуванню предметних історичних компетентностей, вихованню патріотизму та активної громадянської позиції. Використання квестів в освітній діяльності дозволяє зробити процес навчання не лише більш цікавим, але й ефективним, адже такі завдання стимулюють критичне мислення, уміння працювати в команді, аналізувати історичні події та джерела.

У межах позакласної історико-краєзнавчої роботи учителі історії неухильно дотримуються Державної стратегії національно-патріотичного виховання, яка заснована на принципах збереження національної самобутності українського народу, його об'єднання навколо спільного майбутнього, захисту незалежності та територіальної цілісності України, а також формування єдиних ціннісних орієнтирів через активну участь громадян у розвитку держави. В сучасних умовах учитель історії прагне застосовувати різноманітні методи роботи, що сприяють ефективному патріотичному вихованню молоді. Одним із найяскравіших та актуальних